

СТ А Н О В И Щ Е

От проф. дн Елка Кирилова Янакиева
На дисертационния труд на Виктория Атанасова Велева
на тема:

ХУДОЖЕСТВЕНАТА ЛИТЕРАТУРА – СРЕДСТВО ЗА ЗАДЪЛБОЧАВАНЕ НА ЕКОЛОГИЧЕСКАТА КОМПЕТЕНТНОСТ НА ДЕЦАТА ОТ ПРЕДУЧИЛИЩНА ВЪЗРАСТ (ПОДГОТВИТЕЛНА ГРУПА/КЛАС)

Научен ръководител: проф.дн Елка Янакиева

Представен за присъждане на образователната и научна степен „доктор” по
Област на висше образование 1. Педагогически науки
Професионално направление 1.2. Педагогика
Докторска програма: Теория на възпитанието и дидактика (предучилищна
педагогика)

Представеният от Виктория Велева дисертационен труд е придружен от всички необходими документи и материали на хартиен и електронен носител, в съответствие със Закона за развитието на академичния състав в Република България, Закона за висшето образование и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в ЮЗУ “Неофит Рилски”. *От четирите представени заглавия по темата на дисертацията (със самостоятелно авторство) приемам само три поради това, че едно от заглавията не притежава каквито и да било библиографски данни.*

1. Концептуални основи и научни акценти на дисертационното изследване

В заглавието на дисертационния труд присъстват четири понятия, които имат висока степен на сложност и интердисциплинарност: задълбочаване, екологическа компетентност, средство, художествена литература.

Централно място в изследването заема понятието „задълбочаване“, което се интерпретира от психологическа гледна точка. То се разглежда като възрастово детерминиран *процес*, който според съдържанието на дисертационното изследване е насочен към еволюционизиращо осигуряване на единство на екологически представи, нравствени норми и морални знания, екологически познавателни и практически умения и самоконтрол. Така формулирана темата на дисертационното изследване предполага, че процесът на задълбочаване на екологическата компетентност изкрystalизира и протича под влияние на външни условия на живот и дейност, част от които е и възприемането на художествената литература.

В този смисъл на понятието „задълбочаване“ в това изследване му се вменяват категориална позиция и значение. Задълбочаването се анализира като процес, в който водещо място има педагогическото взаимодействие. То се осъществява чрез разкриването на детските възможности за откриване и тълкуване на причинно-следствени връзки, зависимости, отношения и интерпретиране и решаване на екологически проблеми в конкретни ситуации, а така също и чрез усвояване на екологосъобразни поведенчески модели. Показано е, че задълбочаването като целенасочен процес (на положителна промяна в качеството на екологическата

компетентност), осъществявано чрез специално избрано средство (художествена литература) осигурява възникването и разгръщането на смислово разбиране на основните екологически връзки и зависимости, а така също и разбиране на тяхното значение за избор на съответно на тях поведение.

Екологическа компетентност според Виктория Велева е това, което следва да се измени и да придобие нови характеристики под въздействие на задълбочаването. На базата на общоприетото определение за компетентност, а така също и на разработените от авторката възрастови параметри за компетентността, тя е създала модел на *структурата на екологическата компетентност* на детето от предучилищна възраст. Според Виктория Велева тя може да бъде представена чрез **три йерархически подредени равнища**, като най-високото е *общата осведоменост на децата върху съдържанието на основните екологически категории* без последните да бъдат въвеждани като техен словесен репертоар. За сметка на това начинът, по който те са представени в структурата на екологическата компетентност дава възможност да се построи екологическо познавателно съдържание с акцент на екологосъобразността. Във формиращата част на психолого-педагогическия експеримент авторката е показала как на децата се осигурява възможност за самостоятелна мислена репрезентация (под формата на представи) на екологически връзки и зависимости чрез преобразуване на знанията, обмисляне, сравнение, прогнозиране на бъдещото развитие на конкретни обекти, процеси и явления.

Следващото равнище в йерархическата структура на екологическата компетентност, представена от Виктория Велева, са *уменията на детето за резултатно прилагане на екологосъобразен подход при решаване на разбираеми за него проблемни ситуации – в реален и въображаем план*. От анализа, се вижда ясно, че от една страна това са интелектуални умения, които предхождат и обуславят екологосъобразното поведение, а от друга - това са практически умения за прилагането на екологосъобразен подход при действие в реална ситуация. С други думи, тук става въпрос за формиране на умения и нагласи за обобщение и трансфер на основанията за аргументиран и съзнателен избор на поведенческия акт.

Сложността и многоаспектността на „задълбочаването“ и „екологическата компетентност“ поставят въпроса за **средствата**, с които те биха могли да бъдат постигнати. В основата на разбирането на Виктория Велева за средство лежи дълбокото разбиране, че средство в педагогическия процес може да бъде само това, което осигурява висока ефективност на педагогическото взаимодействие и сътрудничество в контекста на конституирането на субект-субектни отношения между детето/детската група и педагога. В своето изследване като такова средство тя е определила художествената литература. Ако се обърнем към изследванията на ролята на детската литература във възпитанието на децата, ще видим че изследванията са насочени основно към приобщаване към нравствените ценности и формирането на моралното съзнание. Независимо от това, че в творчеството на някои писатели художествената измислица съжителствува органично с естествена научна информация за природни обекти, явления и процеси. Именно това дава възможност на Виктория Велева да проведе своето изследване утвърждавайки на ново равнище значението на художествената литература за деца именно в този аспект.

На пръв поглед **художествената литература** като средство за задълбочаване на екологическата компетентност има комплиментарен характер – изглежда така, сякаш тя по никакъв начин не може да надскочи възможностите, които има непосредствения контакт с живата природа. Принос на Виктория Велева е в това, че избирайки да изследва именно това средство, тя се насочва към дълбочинните основания на развитието на екологическата компетентност. Използваните в изградения от нея модел на формиране и

задълбочаване на екологическата компетентност процес художествено-литературни произведения са не просто източник на познание чрез образи и значения, те са и меко внушение и негласно наставление. Поради своята силна сугестивност подбраните от Виктория Велева литературни произведения влияят в дълбочина върху мотивационната сфера и дори върху потребностите (от самоактуализация, самореализация, самоутвърждаване, стремеж към познание, потребност от взаимност и подражание).

Разкриването на съдържанието на основните понятия в изследването носи системен и целенасочен характер и така са поставени ясно определени научни параметри на дисертационното изследване. Актуалността на своето изследване Виктория Велева е утвърдила чрез извеждането и формулирането на основни противоречия, породени от съвременното развитие на предучилищната педагогика и потребностите на педагогическата практика. Методологическата основа на изследването е релевантна на целта на изследването. В съответствие с неговите потребности са приложени и седем теоретични подхода. Това е направено много обосновано и професионално, то пронизва цяостното съдържание на дисертацията. Обектът и предметът на изследването са определени в съответствие с поставената научно-изследователска цел. Хипотезата, която формулира Виктория Велева е сложна, съдържаща в себе си пет условия намиращи се в предполагаеми взаимоотношения помежду си. Това надвишава общоприетите изисквания за степен на трудност на дисертационно изследване, претендиращо за получаване на образователна и научна степен „доктор“. Виктория Велева е успяла да изведе научно-изследователски задачи в съответствие и с петте условия на хипотезата и да осъществи изследването си без да пренебрегне някоя от тях.

2. Приемам справката за научните приноси на дисертацията, но същевременно искам да подчертая кои според мен са най-съществените от тях:

- Определена е структурата на екологическата компетентност на детето от предучилищна възраст (представена като йерархичен модел), която има качествата да бъде теоретична основа и за други изследвания в областта на психологията на развитието, педагогическата технология и предучилищната педагогика;

- Създаден е психодиагностически комплекс от проективни методики за определяне на състоянието и извеждането на доминантите на екологическата компетентност на децата от подготвителна група/клас (16 авторски и 2 модифицирани). По същество Виктория Велева е била принудена да направи научен принос и в областта на експерименталната психология с оглед постигането на научната цел на своето педагогическо изследване. По същество този принос е толкова значителен, че би могъл да се определи като дисертация в дисертацията.

- Създаден е педагогически модел за задълбочаване на екологическата компетентност чрез възприемане на художествена литература. В рамките му се проявява ново разбиране за особеностите на литературните произведения и за качествата на детските научно-популярни книжки.

- Постигната е нова технологична интерпретация на методите за педагогическо взаимодействие в процеса на социализирането на детската личност, като тяхно най-важно качество е изведено получаването на знания чрез емоционалната сфера и мекото внушение.

- Пред детското литературознание и детските писатели е поставен въпросът за интегративния синтез между литературните произведения за деца и научното знание. По нов начин би трябвало да звучи за тях въпросът за когнитивната ценност на художествената измислица и за по-здравата връзка между въображението и реалността в детската литература.

3. Приемам автореферата на дисертацията

Съдържанието на автореферата *съответства* на съдържанието на дисертацията. Той е структуриран съобразно всички изисквания. В него е включена *обективна справка за научните приноси*. Отражена е *публикационната активност* на Виктория Велева.

4. Лични впечатления от работата с Виктория Велева

В процеса на работата над дисертацията Виктория Велева прояви постоянен стремеж към опознаване на новото и показва ярко изразено творческо начало. Нейният задълбочен и компетентен интерес към понятийния апарат на педагогиката е впечатляващ. Тя успя да овладее на високо равнище начините по които тя постига своята системност, доказателственост и рационалност и да ги развие като свои способности. Заниманията с наука се превърнаха в нейна постоянна поведенческа парадигма и станаха част от нейните личностови характеристики. Това даде възможност на Виктория Велева да се научи да се подчинява на законите на научното мислене, да намира и откроява оригинални практически и научни идеи, да се ориентира в тяхната значимост и актуалност, да се вмести във фактора време независимо от ангажиращите я обстоятелства в нейния личен живот. Всичко това ѝ помогна да се справи с огромния обем от работа, изискваща много време и усилия

През цялото време на подготовката си Виктория Велева се основаваше на основните положения на научната етика – както в интерпретацията на научните източници и постижения, така и в организирането на своя психолого-педагогически експеримент.

Дисертационният труд, представен от Виктория Велева отговаря на всички изисквания на нормативната уредба: в труда не съм установила плагиатство, не съм установила нарушаване на чужди авторски и/или интелектуални права.

5. Препоръки и въпроси

Моята основна препоръка към Виктория Велева е да продължи да работи върху психодиагностическия комплекс от проективни методики за определяне на състоянието и извеждането на доминантите на екологическата компетентност на деца от предучилищна възраст. Необходимо е отделните методики да намерят своя математически формален път на съприкосновение помежду си и да се превърнат наистина едно органично, доказателствено цяло. Важно е да има начин да се установява динамиката на взаимовръзките между отделните компоненти, а така също и да се утвърди една по-висока валидност на резултатите.

Заклучение

Дисертационното изследване показва, че **Виктория Атанасова Велева** проявява умения да мисли критически и да задава въпроси, теоретически да подготви и научно обосновано да провежда психолого-педагогически експерименти, има критично отношение към собствените си идеи, поради което се стреми да ги проверява комплексно. Получените резултати показват, че темата на дисертацията е оригинална и значима и нейната разработка е изцяло заслуга на автора. Затова си позволявам да предложа на уважаемото научно жури да присъди на **Виктория Атанасова Велева** образователната и научна степен „доктор” по научната специалност **Теория на възпитанието и дидактика (предучилищна педагогика) от професионално направление 1.2. Педагогика, област на висше образование Педагогически науки.**

понеделник, 8 ноември 2021 г.

Подпис:.....
Проф. дн Елка Янакиева